

Beethovnovne sedme simfonije pa še skoro nismo slišali tako dovršeno, tako krepko in viharno in obenem vseskozi različno proizvajati, zlasti zadnjega stavka ne.“

Od orkestra dunajskih glasbenih umetnikov, ki je potemtakem na Dunaju popolnoma prodril in dosegel umetniški višek v proizvajanju, smo po vsej pravici pričakovali v Ljubljani posebnega glasbenoumetniškega užitka. In nismo se motili. Že spored sam je bil imenitno in srečno sestavljen. Proizvajale so se: Goldmarkova overtura „Sakuntala“, Čajkovskega šesta tragična simfonija „Pathétique“, Smetanova velika simfonična slika „Vltava“ in Wagnerjeva predigra k operi „Mojsterski pevci norimberški“.

O obeh slovanskih skladbah je priredila „Glasbena Matica“ sama nekoliko pojasnila, in se mi zdi odveč še kaj o njej govoriti. Goldmarkova „Sakuntala“ je znana že vsled tega, ker je Goldmark ž njo in pa s scherzom za orkester (op. 19.) opozoril nase glasbeni svet. Od njegovih drugih velikih skladb so posebno priljubljene: opera „Kraljica iz Sabe“ in simfonija „Ländliche Hochzeit“ (kmetska svatba). Rihard Wagner je pa itak znan kot glasbeni velikan in največji dramatiški skladatelj XIX. stoletja. Njegove velike, na široko zamišljene in z bogatim orkestralnim aparatom opremljene, v prostejšem polifoničnem, takozvanem „poliodičnem“ slogu zložene, mogočno učinkujoče overture k njegovim operam kakor tudi njegove za posebne prilike zložene koračnice (Huldigungs-marsch, Kaisermarsch etc.) so kaj pogostne točke koncertnih sporedov.

Proizvajanje dunajskih glasbenih umetnikov pod Nedbalovim vodstvom je bilo na vsak način tako, da si finejšega in bolj dovršenega pač ni mogoče misliti. Z nepopisno sigurnostjo in energijo, pa tudi z izredno mirnostjo, kadar je bilo treba, je vodil Nedbal svoj orkester, čigar člani so mu sledili na vsak mig, ki se pa tudi sami globoko zavedajo svojega poklica in igrajo z ognjem in vnemo, da jih je veselje gledati in poslušati.

Kot morje s svojimi neizmernimi valovi, tako nekako se mi je zdelo, da je valoval ta velikoštevilni orkester in nas hotel skoro potopiti v svojih glasbenih valovih. Pa ni nas potopil, ampak kakor iz sveže morske kopeli smo se vračali po končanem koncertu domov prerojeni, veseli in navdušeni.

Lepa je vokalna glasba in močan njen vpliv; a tudi instrumentalna, simfonična glasba človeka prešine in presune.

Naj bi nam bil ta veleuspeli koncert dunajskih glasbenih umetnikov v izpodbudo, da gremo po začrtani poti naprej, da tudi mi gojimo ne le vokalno ampak tudi instrumentalno glasbo. To pa z vso resnobo in vztrajnostjo, ker to je pot našega glasbenega napredka.

Stanko Premrl.

0960

Dva slovanska jubileja.

1. Julij Slovacki (23. avgusta 1809 do 4. aprila 1848).

Letos praznujejo Poljaki stoletnico rojstva in šestdesetletnico smrti svojega velikega pesnika Julija Slovackega, ki je splošno priznan kot največji poljski pesnik za Adamom Mickievičem, mnogi, in zlasti moderni, ga pa stavijo celo više nad Mickieviča.

O Mickieviču se je pisalo med Slovenci že večkrat, imamo tudi prevedenih na naš jezik nekaj njegovih manjših poezij („Oda na mladino“, „Sonete krimske“), njegovo najlepše delo „Gospod Tadej“ nam je pa lahko pristopno v hrvaškem prevodu. Julij Slovacki je pa pri nas še donalega neznan. Naj mu velja torej za sedaj na tem prostoru nekaj vrstic.

Življenje in delovanje Julija Slovackega spada v dobo, ko se je najbujneje razcveto poljsko slovstvo. Med letom 1830.—1850. je stal na vrhuncu takozvani „romantizem“ poljski in nam dal najboljše poljske pisatelje: Adama Mickieviča, Julija Slovackega, Sigmunda Krašinskega. Vsi so živeli in delovali večinoma v tujini, na Francoskem, Laškem, v Švici, na Turškem in drugod, pregnani iz Poljske vsled nesrečnih političnih razmer in vstaje iz l. 1831., in so delovali med takozvano „emigracijo poljsko“, občevali so med sabo in vplivali drug na drugega in slednjič podlegli bolj ali manj vplivu Tovijanskega, ki je med poljskimi emigranti oznanjal takozvano „poljsko mesijansko idejo“.

Adam Mickievič, Julij Slovacki in Sigmund Krašinski imajo torej dvojen pomen: oni so glavni predstavitelji takozvane „romantične šole“ in največji pisatelji poljski, imajo pa dalje za Poljake tudi narodni in politični pomen kot glasitelji poljske emigracije in poljske mesijanske ideje. S tega dvojnega stališča moramo gledati nanje.

Romantizem poljski je pomenil:

1. V nasprotju s staro klasično šolo večjo svobodo v izbiranju predmeta in v načinu njegovega obdelovanja.

2. Vrnitev k ljudstvu, od katerega se je oddaljila klasična šablona. On jemlje predmete iz ljudskega življenja in verovanja, v romantičnih tvorih nastopa ljudstvo in pričinja igrati svojo vlogo — najprej bolj pasivno, potem pa tudi aktivno. Dasiravno so glavni predstavitelji romantike šlahčiči, Krašinski celo eden največjih poljskih magnatov, vendar je njen duh popolnoma demokratičen. Beseda „šlahta“ pričinja izgubljati svoj pomen in znači pri romantikih vsakega človeka, ki je plemenit po svojem mišljenju in značaju, tudi ako je preprostega rodu. Njihovo geslo so besede Krašinskega:

„Veliki se čud godi,
s šlahto ljudstvo naj drži.“

3. Romantika je popolnoma narodna, patriotična, opeva najraje poljske narodne predmete, navdušuje za poljske narodne ideale, prerokuje od mrtvih vstajenje Poljske. Poljski slovstveni romantiki so obenem tudi politični voditelji.

Kar o poljski romantiki sploh, velja več ali manj tudi o Juliju Slovackem. Seveda ima on tudi nekaj posebnih potez, ki se razlože deloma iz njegove vzgoje, deloma iz njegovega značaja in življenja.

Slovacki je zanesel v poljsko slovstvo ženski element in je prvi predstavitelj „feminizma“ v poljski literaturi. Ne samo, da ženske poprej niso skoraj nič sodelovale na literarnem polju, ampak poljsko slovstvo samo je imelo vsled svoje didaktične, politične in patriotične vsebine popolnoma moški značaj. Ženska in vse specifične lastnosti ženskega duha: bujna domišljija, globoka čuvstvenost, nestanovitnost, kapricioznost, samoljublje, ničemurnost, izogibanje resničnosti in vsakdanjosti, srce, živci, sanjavnost, ni igralo v njej skoraj nobene vloge. Pri klasikih ni igrala ženska skoraj nobene vloge in v sentimentalnem slovstvu je bila samo igračka moške družbe. Tudi prvi romantiki se niso ustvarili polnih in resničnih ženskih značajev. Šele Slovacki je popolnoma prodril v žensko dušo in nam v svojih spisih ustvaril tako množino raznovrstnih ženskih značajev, nežnih, strastnih, ponosnih, ganljivo nedolžnih in spet odurno zlobnih, kot noben drug slovanski pisatelj. Celó njegovi moški tipi imajo mnogokrat popolnoma ženski značaj in podlegajo svojim živcem in domišljiji. Pesnik Julij Slovacki je sam imel na svojem značaju mnogo ženskih potez, nakar je mnogo vplivala njegova vzgoja.

Njegov oče je bil profesor in estetično izobražen človek, v literaturi privrženec psevdoklasične šole, ki je takrat vladala. Prevel je na poljski jezik Volterovo Henriado. Mati je prečitala vse francoske povesti in romane in je veljala za silno duhovito in izobraženo žensko. Oče mu je umrl, ko je bil Julek komaj šest let star, in mati se je drugič omožila z nekim vilenskim profesorjem, ki je pa dečka popolnoma zanemarjal in ga prepuščal materi. „Julek“ se je zabaval s svojima polsestrama, katere je imel očim iz prvega zakona, in oni dve sta ga popolnoma razvadili. Ženski vpliv se je poznal potem v vsem življenju „Juleka“. (Tako so ga imenovali doma tudi ko je že odrasel.) Ljubil je etiketo, gledal skrbno na svojo obleko in zunanost, bil ničemuren, poln kapric, strašno samoljuben in slavohlepen, občutljiv do skrajnosti, živci in domišljija so ga izključno vodili v njegovem življenju in v njegovem slovstvenem delovanju. Po otročje mehko je ljubil svojo mater, in pisma, katera ji je pisal, spadajo k najlepšim proizvodom poljskega slovstva. Da bi naredil materi veselje, je hotel postati največji pesnik poljski in pričel pisati poezije. Toda rojaki ga niso tako cenili kakor je on pričakoval. Imeli so že Mickieviča, ki je udarjal na silnejše patriotske strune, medtem ko Slovacki, zlasti v začetku, ni posebno ljubil patriotskih predmetov in je bil čiste krvi Bironist, zaprt vase, nezaupljiv, plašen, blodeč po svetu in nad oblaki.

Šele po smrti Mickieviča je pričela rasti njegova slava in raste sedaj vedno bolj. Mickievič je pisal za sodobnike, Slovacki je ves naš modern človek, impresionist, subjektiven fantast. Njegovi verzi so krasni, gladki, domišljija čudovito bujna in svojim živcem ne stavlja nobenega opora. Pozneje se je unesel, zlasti pod vplivom krščanstva, postal bolj soliden v življenju in tudi v zunanosti manj etiketen. Umrl je še ne 40 let star na sušici.

Dr. L. L.

2. Nikolaj Vasiljevič Gogol

(31. marca 1809 do 4. marca 1852).

Dne 31. marca 1809 se je rodil v Soročincih Nikolaj, sin Vasilija Janovskega, pomeščika iz Janovščine ali, kakor so vasico še drugače imenovali, Vasiljevke. Janovščina je bila takrat primeroma majhna vas — štela je 300 duš in 60 hiš — in je ležala 40 vrst (44 kilometrov) od Poltave, središča ukrajinskega narodnega življa. V tej vasi je preživel svoja otročja in mladostna leta, pozneje slavni ruski pisatelj Nikolaj Vasiljevič Gogol.

Gogol je tudi Slovincem znan pisatelj. Njegova Najvažnejša dela: „Mrtve duše“, „Taras Rulba“, „Revizor“, „Kako sta se sprla Ivan Ivanovič in Ivan Nikiforolič“ so že davno prevedena tudi na naš jezik. Seveda ne more vzbujati med nami onega zanimanja in nima za nas onega ogromnega pomena, kot ga je imel za Rusijo.

Kakor Turgenjev, je tudi Gogol pričel svoje slovstveno delovanje s poezijo in se potem popolnoma oddal prozi. Začel je kot sentimentalni romantik in potem postal realist. Prvo njegovo delo je bilo: „Hans Kuchelgarten“, vaška idila, pri kateri mu je služila za vzor Vossova „Luise“, glavni junak je pa Gogol sam s svojim vedno koprničnim hrepenenjem, vedno razočaran nad sedanostjo, poln nervoznega nemira in vedno iskajoč novih ciljev. Kakor Turgenjev, se je tudi Gogol sramoval svojega prvega spisa.

Gogol je prvi demokrat v ruskem slovstvu in začetnik ruskega modernega slovstva. Ne samo, da so pred njim pisali skoraj izključno le samo plemenitaši, ampak slovstvo je imelo popolnoma aristokratski značaj in je bilo pod privilegijem višjih desetih tisočev. Gogolova velika zasluga je,

da je obrnil slovstvo v demokratično strujo. V „Plašču“ vede že zastopnika proletarstva, nekega pisarja, ki si je leta pritrgoval, da bi si kupil nov plašč. Ko si ga je pa kupil, pride še isti dan ob njega.

Deloma duh romantične šole, v kateri je bil vzgojen in pod katere vplivom je stal v mladosti, se bolj pa njegovo demokratično nagnjenje in njegova ljubezen k rodni Ukrajini, ga je obrnila na predmet iz domače zgodovine in napisal je povest Taras Rulba, v kateri je zgodovinski samo milje in podlaga na kateri se razvija dejanje, medtem ko je glavna vsebina — razmerje kozaka Andreja do romantične Poljaljakinje — odmev romantične šole, v kateri je bil vzgojen. Toda bujno življenje kozaško in kolorit svoje ožje domovine in njenih rojakov nam je očrtal v tej povesti tako živo in krepko kot nihče pred njim, in povest Taras Rulba mu je pridobila važno mesto med takozvanimi ukrajinskimi pisatelji. Glavna sila Gogola je pa bila satira in humor. Po rodu „hitrij Maloros“ je imel že od narave silno nagnenje do

ENVER-BEJ
voditelj mladoturkov

satire in do smeha. Veseli živahni značaj Malorusa ljubi zabavo, smeh, petje in ples. Tudi Gogol je v svoji mladosti strastno ljubil smeh, a ljubil ga je zaradi njega samega, pisal je razne manjše bizarne sestavke, samo da bi se sam smejal čudni kompoziciji.

Pozneje je pa prišel v hladni Peterburg, kjer ga je čakalo mnogo razočaranj. Vkljub različnim prijateljem in protektorjem se mu ni posrečila niti uradniška, niti profesorska karijera. Kaj je mogel Gogol za to, da ni bil niti uradnik, niti profesor, ampak humorist. Sploh je napravil Peterburg nanj najneugodnejši vtis. Tu se je izpremenil tudi njegov naivni humor v rezko, ostro satiro. Gogol se je smejal dalje, toda ne iz naivne razposajenosti, ampak „s solzami“. V takem razpoloženju je napisal „Revizorja“ in „Mrtve duše“, deli, ki nimata niti ene jasne vrste, niti ene vesele poteze, a sta vendar polni najsilnejšega humorja.

„Revizor“ in „Mrtve duše“ začenjata v ruskem slovstvu razvoj, ki se je za enkrat zaključil s Tolstojevo „Moč teme“. Tema vlada okrog nas in ljudje, ki imajo pol mrtve duše, so naši sodobniki. Povsod sama tema, samo mrtve duše.

Gogol je s svojo satiro napovedal boj oficijelni Rusiji in drugi njegovi nasledniki so ga nadlegovali. Ostra kritika, zavita v satiro romana, je bilo glavno orožje ruskih svobodomiselnih slojev zoper birokratični pritisk. Marsikateremu pisatelju je povzročil pregnanstvo ali ječo, toda slednjic se je pa vendar pričela rušiti stara trdnjava.

Dasiravno je pa Gogol tako ostro bičal birokratično rusko korupcijo, vendar ni bil on nikakor revolucioner, niti ne konstitucijalec po naših pojmih, ampak Rus, ki je prisegal na „samoderžavje“ in bil globoko veren. Popotovanje v sveto deželo je naredilo nanj silen vtis; v poznejših letih je živel kot asket, postal mistik, trpinčil svoje telo z bičanjem in na drugačne načine, kar je pa skrbno prikrival svojim tovarišem, in drugi del svojega največjega dela, slavnega romana „Mrtve duše“ je sežgal pred svojo smrtjo najbrže tudi iz asketičnega motiva, da bi Bogu doprinesel dragoceno žrtev. Največji

narodih, pri Rusih (biline) in pri Jugoslovanih, zlasti pri mohamedancih.

Kateri so torej pogoji za existenco narodne epske pesmi? Predvsem je treba zgodovinskih dogodkov, ki sežejo v dušo vsega naroda. In v Bosni sta trčili obe veri, katoliška in mohamedanska, druga ob drugo, vsa zgodovina je nepretrgana vrsta verskih bojev. V teh bojih je prestopilo skoro vse plemstvo k islamu. Obdržalo pa je stare običaje in ljubezen do domovine. Oni so bili svobodni rod v deželi, ki se je potepal po bojih, živel brez skrbi v slavi in moči, raja pa je obdelovala polje za svojo gospodo. Ob zabavah in slovesnih prilikah pa so jim pevci prepevali o junakih, ki so se odlikovali v bojih zoper gjavre, o lepoti devojk itd.

Pevci so nekateri iz poklica, drugi zaradi zaslužka, kajti bogati age in begi sijajno obdare onega, ki jim poje po volji. Za šest tednov je dal neki beg svojemu pevcu dva vola in

POGLED NA CARIGRAD IZ ZLATEGA ROGA

portugalski pesnik Camoens je v zobeh držal svojo epopejo Luzijado ter tako plaval k bregu, ko se je ladja razbila, in bil pripravljen umreti rajši sam, da le reši svoje delo, Gogol je pa pred smrtjo sežgal svoje najlepše delo, da bi Bogu prinesel žrtev za svojo dušo.

Dr. L. L.

0980

O epični pesmi bosenskih mohamedancev je podal vseuč. prof. Murko zanimiv informativen članek.¹ Doslej so bile znane olikanemu svetu le srbske narodne pesmi, ki jih je zbral Vuk St. Karadžić, o živi epiki v Hrvaški in Bosni se ni mnogo vedelo, dokler ni izdala Matica Hrvatska pod redakcijo dr. Luke Marjanovića Hrvatskih narodnih pesmi. (3. in 4. zvezek: Junačke pjesme muhamedovske.) Medtem ko je življenjska sila narodne epike že povsod prenehala, vidimo skoro pred svojimi očmi njeno življenje pri slovanskih

pet cekinov. Zato mnogi popuste kmetije in gredo popevat, ko so se navadili kakih dvajset pesmi, od katerih imajo vsak dan eno pripravljeno. — Pesmi obsegajo včasih do 3000 verzov.

Toda kako si je mogoče zapomniti tako množino? Omeniti je treba, da si pevec zapomni le dejanje dogodka, katerega okraši z onimi poetičnimi podobami, ki jih je vajen. Te trope in figure so pa splošna narodova last, kajti jezik je tudi v navadnem življenju poln pesniških podob. Saj je vsak že slišal one ljudi, kako konsekventno se poslužujejo istih pridevkov: Sinje more, črne oči itd. To je vedno v naivni dobi razvoja, ko narod pozna samo lepoto in ne ironije. Pevci so pa kolikortoliko tudi pesniki, kajti ves narod ne poje, kakor se je večkrat mislilo o narodni pesmi: tudi narodna pesem je individualna. Tradicija, pevčevi doživljaji, vse to je združeno v pesmi. Tako so pesniki tudi specialisti v svoji stroki: eden zna dobro devovke opevati, drugi sedlanje junakovega šarca, tretji junaka v orožju.

¹ Zeitschrift des Vereins für Volkskunde in Berlin. Heft 1., 1909.